

Прэдыкатыў *можна* ў перакладах на англійскую мову замяняецца на кантэкстуальныя, лагічна звязаныя з ім мадальныя лексемы рознай семантыкі, якія надаюць выказванням разнастайныя адценні значэнняў: меркаванне, адсутнасць неабходнасці, абавязкі, заснаваныя на запланаванасці сітуацыі і інш. Падобныя лексіка-граматычныя трансфармацыі выказванняў зыходнай беларускай лексмай *можна* абумовілі пры перакладзе сінтаксічную перабудову сказа (з аднасастаўнага ў двухсастаўны), замены марфалагічнага парадку, дэтэрмінаваныя сэнсавай цэласнасцю тэксту, спецыфікай яго прагматычных характарыстык.

Гэтыя працэсы пацвярджаюць той факт, што ў беларускай мове прэдыкатыў *можна* мае шырокі дыяпазон функцыянавання. У англійскай мове яму адпавядаюць розныя мадальныя дзеясловы, у якіх семантыка магчымасці, згодна з кантэкстам, удакладняецца іх асноўнымі значэннямі.

А. Кузьміч

АСАБЛІВАСЦІ АДЛЮСТРАВАННЯ ВАЕННЫХ РЭАЛІЙ У ПРОЗЕ П. КОЛЯ

Вялікая Айчынная вайна пакінула глыбокі след у гісторыі і душах сведкаў тых падзей. Нацысцкая ідэалогія, услаўляючы арыйскую расу, мела антыгуманную скіраванасць у адносінах да іншых народаў. Халакост – адна з самых жахлівых старонак вайны. Гэтая тэма і дамінуе ў дакументальным рамане Паўля Коля «Найлепшыя прывітанні з Мінска».

Паўль Коль (1937 г.н.) – нямецкі пісьменнік і гісторык. Нарадзіўся ў Кёльне. Даследуе дзеянні групы германскіх армій «Цэнтр» падчас Другой сусветнай вайны, злачынствы вермахта і паліцыі на тэрыторыі Беларусі, гісторыю Мінскага гета.

Раман быў напісаны аўтарам на падставе шматлікіх гістарычных крыніц. Мастацкая форма перадачы матэрыялу дапамагае наблізіць чытача да той рэчаіснасці і патэнцыйна павялічвае аўдыторыю.

Твор незвычайны ўжо тым, што яго аўтар – немец. Той немец, які не баіцца праўды і шукае яе. Месца дзеяння – пераважна Мінск, разбураны, акупаваны, з падполлем, з такімі вядомымі асобамі, як Алена Мазанік і Марыя Осіпава.

Падзеі ў рамане разгортваюцца вакол сям’і нямецкіх яўрэяў Дойчманаў з Кёльна, дэпартаваных у Мінскае гета на працу і затым знішчаных. Ключавы герой Фелікс – журналіст-немец, сябар Дойчманаў, які выпадкова трапляе ў Мінск, каб працаваць у газеце, і спрабуе выратаваць яўрэйскую сям’ю ад немінучай смерці.

Не хаваючы жудасных фактаў бесчалавечнага стаўлення да мірных жыхароў і нямецкіх яўрэяў, П. Коль перадае сапраўдную атмасферу акупацыйнага часу, атмасферу страху і даносаў.

П. Колю агідны і маленькі таўставаты Кубэ – бязлітасны забойца і распуснік, шматлікія салдаты вермахта, і паліцэйскія, якія выконваюць загады не думаючы, глушачы ў сабе сваё сумленне, запаўняючы вольны час гулянкамі, і такія фанатыкі ідэалогіі, як Хойзер.

Ёсць месца ў рамане і каханню, якое ўзнікае паміж Феліксам і Хільдай Дойчман. Але гэтаму чыстаму пачуццю Фелікс усё ж здрадзіў, апынуўшыся ў сапраўды складаным становішчы выбару паміж падпольшчыкамі супраціву і агентамі нямецкай службы бяспекі. Гераізм Фелікса знік пры яўнай пагрозе ягонаму жыццю.

Цікава назіраць, як на працягу твора змяняецца Фелікс. Цяжкія выпрабаванні, пагроза смерці выяўляюць яго сапраўдную сутнасць. Не кожны здольны годна прайсці праз усе цяжкасці, і таму аўтар не асуджае свайго героя.

П. Коль вывучыў шмат дакументаў і ўвасобіў атрыманую інфармацыю ў цікавы і, што вельмі важна, дакументальны раман, прачытаўшы які, у чытача складаецца аб'ектыўнае ўяўленне пра падзеі ваеннага часу.

П. Надзежук

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАДНАЦІСКНОГА ВАКАЛІЗМУ Ў БЕЛАРУСКІХ ГАВОРКАХ

У традыцыйным мовазнаўстве прынята, што вакалізму беларускай мовы ўласцівыя дзве характэрныя рысы – аканне і яканне, якія азначаюць пераход галосных гукаў *о, э > а* ці *я ў* слабай пазіцыі. Калі разглядаць гэтую з'яву з пункту гледжання дыялекталогіі, то яна набывае адрозныя ад агульнапрынятых уласцівасцей у залежнасці ад гаворкі. Так, літаратурнае недысімілятыўнае аканне ўласціва толькі для 2/3 тэрыторыі Беларусі. У паўночнаўсходнім дыялекце аканне набывае *дысімілятыўны* характар. Для гаворак Палесся паслабленне **о ў* гук *а* не ўласціва ўвогуле. Аднак нават і тут назіраецца паралельны аканню пераход *о > у*, а ў мазырскіх гаворках і часткова загародскіх – *дысімілятыўнае* *оканне*: *пераход а > о* (*трова, довай, зобраў*). Згодна з нормамі літаратурнай мовы *е пераходзіць у я ў першым складзе перад націскам*. Але гэты закон справядлівы менш чым для паловы тэрыторыі Беларусі. На поўначы яканне таксама назіраецца, але зноў-такі мае *дысімілятыўны* характар, што азначае пераход *е > я/і* (*бягом, п'вялі, але зімля*). Нераспазнаванне галосных няверхняга пад'ёму характэрна і для слуска-мазырскай гаворкі, і для пераходных гаворак, але ў выглядзе пераходу *я > е* – *екання*, якое па сваёй сутнасці адпавядае яканню, але прадугледжвае нераспазнаванне галосных пасля мяккіх зычных на карысць гука *э*, а не *а* (*ена, пета, земля*).

Пераходным палескім гаворкам не характэрныя прыведзеныя вышэй уласцівасці, што сведчыць аб іх архаічнасці і асобым становішчы сярод гаворак Беларусі, а таксама іх прамежкавым становішчы ў дыялектнай сістэме. Для загародскіх заходнепалескіх гаворак характэрны свой набор мадыфі-